

VASILE CRISTIAN PROFESORUL ȘI ISTORICUL LA 65 DE ANI

**Mihai Iacobescu
Harieta Mareci**

- 1 -

Nu e nimic mai dificil – și într-un anume fel și mai nefiresc – decât să trebuiască să scrii ceva esențial și durabil despre un contemporan de-al tău, care ți-a fost profesor, nu ți-a încheiat încă nici activitatea didactică, nici opera științifică, omul aflându-se în plin avânt creator.

E așadar, greu, mult prea greu să te aventurezi și să cutezi să formulezi constatări, evaluări decisive, definitive, ca și cum contemporanii și urmașii ar fi atât de cuminiți, de supuși, ori pur și simplu dispuși să te creadă, să acceadă la propria-ți judecată.

Și totuși... Astfel de rânduri s-au scris. Se scriu. Se vor mai scrie. Spre a oferi celui în cauză, dacă e posibil, un memento, câteva minute de meditație, îndemnul de-a cântări cu exactitate și onestitate ceea ce-a fost, ceea ce-ar fi trebuit să fie, dar mai ales ce mai poate fi mâine – acel mâine în care ne punem încă atâtea speranțe.

... În toamna anului 1965, în cel de-al IV-lea an de studiu am devenit studentul domnului lector Vasile Cristian. Conducea seminariile de Istorie modernă universală. Avea un fel propriu de-a fi, de-a vorbi, de-a te analiza, de-a te întreba și asculta. Vorbea calm, rar, prietenos, făcând într-o manieră originală pauze între întrebările puse și încerca prin observații scurte, neașteptate, să scoată cât mai multe răspunsuri și argumente diferite, nuanțate, chiar contradictorii, evitând judecățile pripite, simpliste, echivoce, fără suport, superficiale. Aș putea spune că l-am îndrăgit și i-am devenit un colaborator apropiat în analizarea și interpretarea textelor și izvoarelor aduse și propuse spre dezbateri, oră de oră. Am rămas cu convingerea că era un adevărat maestru în cercetarea și descifrarea sensurilor, nuanțelor, înțelesurilor posibile ale cuvintelor și arhitecturii frazei și documentului în integralitatea lui.

Unii colegi obișnuiau să declare, când era vorba despre el, în cercurile intime, cu o vădită admirație: "Domnul Cristian e un mare lord!" Aceasta voia să însemne: un om cu prestigiu profesional, deschis, chibzuit, stăpân pe sine, cu judecăți ferme, solide.

După un referat – cu o temă, care mi-a dat mult de furcă și despre care și astăzi mi-aduc aminte cu plăcere, "asemănări și deosebiri posibile în pregătirea, desfășurarea, conducerea și consecințele imediate și de perspectivă ale revoluțiilor burgheze din Anglia și Franța" – am avut cu dl. Vasile Cristian o discuție intimă în cabinetul său, iar în final, tocmai pentru felul său tranșant, spontan, deschis, de-a discuta și de-a mă asculta, i-am pus o întrebare:

- Domnule profesor am o nedumerire: în mod teoretic se susține de către istoricii marxiști că masele sunt făuritoare ale istoriei. Nu se poate nega rolul lor în crearea civilizației și culturii, îndeosebi pe tărâm folcloric. Dar în desfășurarea evenimentelor istorice, în toate cărțile pe care le avem și studiem, precum și la cursuri și seminarii, analizăm și evaluăm cu precădere rolul pregnant al personalităților – care ocupă adesea 80-90% din textele scrise sau conținutul prelegerilor.

- Hm! Știi ceva? Ai o nedumerire? O să te rog să vii când absolvi anul V de studii, să-mi spui câte nedumeriri mai ai! Da?

... Într-adevăr, pe măsură ce omul intră tot mai adânc în labirintul istoriei, numărul întrebărilor sporește și răspunsurile se tot complică și diversifică. Fiindcă o problemă studiată, odată clarificată, se ridică mereu noi și noi întrebări. Poate tocmai de aceea, fiecare generație reia și rescrie istoria din noi unghiuri de vedere, mai ales că volumul informațiilor crește aidoma arborelui mitic al vieții.

Din această perspectivă *opera* nevăzută a profesorului Vasile Cristian – poate cu mult mai valoroasă și cu implicații de durată în timp și spațiu – o reprezintă *studenții săi*, zecile de generații, în care a știut, cu modestie, pasiune, profesionalism, perseverență și tact pedagogic să formeze și să forjeze deprinderi de muncă intelectuală, convingeri sănătoase și sentimente curate și statornice, înnobilate de râvna benedictină pentru lucrul bine făcut și înaripate de arta căutării, aflării și apărării adevărului istoric – axul care dă sens și preț muncii didactice și celei științifice.

- 2 -

Vasile Cristian s-a născut la 5 iunie 1936, în localitatea Movila Ruptă, județul Botoșani. A urmat școala primară în satul natal, gimnaziul și liceul "Sfântul Sava" în București, apoi Facultatea de Istorie-Filosofie la Universitatea "A.I. Cuza" din Iași.

Dragostea pentru zeița Clio, rezultatele strălucite obținute în anii studenției l-au răsplătit și hărăzit să rămână de la începutul carierei sale didactice de la absolvirea facultății, la Universitatea ieșeană. Aici a parcurs rând pe rând treptele ierarhice ale carierei universitare – preparator (1961-1962), asistent (1963-1968), lector (1969-1974), conferențiar (1975-1989) și, cu începere din 1990, ca profesor la Facultatea de Istorie-Filosofie, la cea mai veche și una din cele mai prestigioase dintre universitățile țării.

Seriozitatea și responsabilitatea pregătirii sale profesionale, temeinice și permanente, pregătirea asiduă pentru perfecționarea măiestriei didactice, receptivitatea față de înnoirile produse pe plan național și internațional în sfera noțiunilor de istorie universală s-au oglindit și în activitatea didactică a profesorului Vasile Cristian, care, treptat-treptat s-a impus în rândul magiștrilor de frunte ai țării, fiind solicitat și consultat ori de câte ori se proiectează sau redactează un Tratat de Istorie modernă universală. Aceasta și pentru faptul că, pe lângă cursul propriu-zis de Istorie modernă universală, Vasile Cristian a optat și acționat pentru înlăturarea concepției europocentriste, atât în cadrul conținutului acestei discipline, unde a introdus sinteze asupra istoriei moderne, privind evoluția tuturor continentelor, cât și prin lărgirea considerabilă a evantaiului de discipline complementare – ca, de pildă, cursuri speciale de Istoriografie europeană în epoca luminilor, Istoria Asiei, Istoria relațiilor internaționale la sfârșitul secolului al XIX-lea, Geografie istorică, Filosofia istoriei – ceea ce, neîndoiește a transformat Facultatea de Istorie ieșeană într-un veritabil bastion al învățământului istoric modern de nivel european.

- 3 -

Dacă opera esențială a lui Vasile Cristian rămâne cea didactică – formarea și educarea viitorilor slujitori de mâine ai zeiței Clio – această latură a fost potențată, înnoită și de o cercetare științifică, axată în principal pe evoluția culturii, a ideilor, a istoriografiei, a ceea ce a format, la un moment dat, idealul, resortul intim al unei generații.

Astfel, fără a ne propune o analiză și o evaluare exhaustivă, decisivă a activității sale științifice, vom semna și releva că, în principal, contribuțiile domniei sale vizează aspecte fundamentale ale problematicii istoriografice:

- a) criterii pentru stabilirea începuturilor istoriei românești moderne ("Studii și articole de istorie", 1974), care analizează și încorporează o multitudine de aspecte economice, social-politice, culturale, conceptuale și instituționale, afirmate și dezvoltate sub incidența factorilor interni și internaționali;

- b) relația trecut-prezent-viitor în concepția revoluționarilor români de la 1848 (în volumul *Sub semnul zeiței Clio*, Cluj, 1974), în care sunt surprinse și ilustrate, deopotrivă, imperative temporale din acea “Primăvară a popoarelor”, dar și elemente de actualitate și de perspectivă, prin care istoricul are în vedere, atent și permanent, cele trei dimensiuni ale timpului, veșnicia însăși;
- c) rolul și locul ideilor în general, al argumentelor și fundamentelor oferite de istorie, în special în pregătirea și desfășurarea unor evenimente epocale – precum revoluția de la 1848 (lucrarea de doctorat, *Rolul istoriografiei în pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848 în Țările Române*, care obține în 1985 premiul “Nicolae Bălcescu” al Academiei Române sau contribuția istoricilor la proiectarea și realizarea independenței de stat a României – ca și în formarea, afirmarea și imortalizarea unor personalități ca Dimitrie Cantemir, Ion Heliade Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, Al.I. Cuza, Nicolae Iorga sau în activitatea unor instituții cultural-științifice de prestigiu, ca, de pildă, Universitatea din Iași;
- d) sinteze de referință în domeniul învățământului universitar, cum sunt volumele *Revoluția burgheză din Anglia. Culegere de documente* (Iași, 1964); *Prelegeri de istorie modernă universală* (vol. I și II, Iași, 1973 și 1976); *Istoriografia generală* (Iași, 1976), *Istoriografie generală* (Iași, 1976), *Istoriografie generală*, ediția a II-a (București, 1979), *Prelegeri universitare inaugurale. Un secol de gândire istoriografică românească (1843-1943)*, antologie, comentarii, note (în colaborare, Iași, 1993), *Asia și America în secolele XVI-XVIII* (Iași, 1993). Aceste lucrări au devenit deja un instrument prețios pentru activitatea profesorilor și a studenților de la istorie și ele probează implicarea majoră a profesorului ieșean în procesul dezvoltării și modernizării istoriografiei universale în România;
- e) tradițiile progresiste ale învățământului istoric românesc la Academia Mihăileană din Iași, la Universitatea “Al.I. Cuza” din Iași sau în activitatea unor personalități ca Aron Florian, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, A.D. Xenopol, Ion Maiorescu, Ilie Minea, Gheorghe I. Brătianu, Ilie Grămadă etc.

Se adaugă o impresionantă salbă de studii și articole, referitoare la evoluția istoriografiei românești în epoca modernă, care rămân pentru istoricul de mâine puncte de plecare în cercetările viitoare.

- 4 -

Timpul, cel neiertător, imparțial și implacabil rămâne singurul judecător suprem al faptelor noastre.

Pentru un profesor, alături de opera scrisă, opera invizibilă, cunoștințele, sentimentele, convingerile sădite în generațiile tinere reprezintă un travaliu, care rodește și sporește pe măsura sincerității forței de argumentare și de înrăurire a capacității de-a construi și stabili între magistru și ucenici acele punți posibile, indestructibile între cugete și suflete.

Acest fapt, esențial reiese și din mărturiile Harietei Mareci, doctorandă a profesorului Vasile Cristian, pe care le adăugăm drept încheiere la modestele noastre gânduri, odată cu cele mai cordiale urări de sănătate, prosperitate, noi și durabile succese, mulți ani fericiți!

*

Știu că o sumă întreagă de lucrări, de sinteze, manuale ori studii dezvăluie temeinicia stăruințelor istoricului Vasile Cristian; în fiecare dintre ele, rigoarea, profunzimea și devotamentul se înlanțuie și capătă înțelesul superior ce transcede clipa.

S-a spus adeseori că opera poate da dimensiune unei personalități și e un adevăr la îndemână; dar fără spiritul în stare să rodească în ceilalți – colegi, studenți, discipoli sau cititori nu poate fi desăvârșită... Nu despre opera *Istoricului* Vasile Cristian vreau să scriu aceste rânduri, nu acum, ci despre spiritul *Magistrului* Vasile Cristian revelat în dialogurile purtate de-a lungul ultimilor cinci ani.

L-am cunoscut, întâi, din cărți, din listele bibliografice parcurse în anii studenției la Suceava... I-am cunoscut, mai întâi, numele. L-am întâlnit apoi, după absolvire, în atmosfera copleșitoare a Universității din Iași... Atunci l-am văzut și mi-a vorbit. Nu mai era un nume pe o copertă. Era o prezență... distinctă, distinsă... ca și mediul în care intrasem.

Din vara anului 1996 a devenit *Magistrul* meu. De atunci – și asta nu e o părere, trecătoare, de circumstanță – “aerul” de pe culoarele Facultății de Istorie, “aerul” din cabinetul *Magistrului* a devenit respirabil. “Va fi bine, n-am nici o îndoială”, mi-a zis, liniștitor, și cuvintele sale s-au repetat. Erau dovada unei specifice sau poate că prea pline de încrezătoare afecțiuni, de altfel, extrem de flatante pentru mine.

Au urmat întâlnirile de dinaintea examenelor, de dinaintea susținerii referatelor, întâlnirile prilejuite de ocazii și ocaziile transformate pur și simplu în prilejuri de întâlnire. Cred că datorită lor am redescoperit, în mine, bucuria momentului în care te simți prețios pentru că cineva, un *Magistru*, insuflă în tine certitudinea că frământările launtrice, zbuciumul creației și renunțările nu sunt întotdeauna zadarnice. “Bucovina merită, trebuie cunoscută”, “oamenii ei, istoricii ei poartă un interes deosebit” și “e datoria bucovinenilor, mai cu seamă a bucovinenilor să împărtășească celorlalți din experiențele lor trecute. Iar datoria ta – mi-a mai spus – e să-l faci cunoscut pe Teodor Bălan și să nu-i lași munca în uitare...”

Au trecut cinci ani... sunt bogată! Inhibițiile, rezerva, frustrările au trecut și ele. N-am motiv să fiu frustrată. “Acasă” a fost și a rămas Suceava; “acasă” a devenit și cabinetul *Magistrului*.

Pus într-o imaginară clepsidră, nisipul, ca simbol al timpului petrecut în compania *Magistrului* nu umple o jumătate. Greutatea particulelor e însă mare, iar sclipirea lor durează...